

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาภาวะหนี้สินของบุคลากรในกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (ส่วนกลาง) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. กับปัจจัยส่วนบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างภาวะหนี้สินกับพฤติกรรมการบริโภคเลียนแบบ รวมทั้งทดสอบว่ามนุษย์มีเหตุผลและความคงเส้นคงวาตามข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์หรือไม่ โดยออกแบบสอบถามและเก็บข้อมูล 320 ตัวอย่าง สามารถสรุปและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. ได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษานี้สรุปผลการศึกษาเป็น 4 ส่วนหลัก คือ ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับภาวะหนี้สิน ส่วนที่ 3 ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการเลียนแบบกับภาวะหนี้สิน ส่วนที่ 4 ทดสอบว่าบุคคลเป็นผู้มีเหตุผลและมี ความคงเส้นคงวาตามข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์สายหลักหรือไม่

ส่วนที่ 1 จากผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลหนี้สิน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่มาช่วยราชการ คิดเป็นร้อยละ 68.75 รองลงมาเป็นข้าราชการประจำ คิดเป็นร้อยละ 15.62 มีอายุ 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 55.31 มีอายุรับราชการตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 62.50 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 52.50 มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 65.00 ส่วนใหญ่อาศัยที่พักของทางราชการ คิดเป็นร้อยละ 44.40 ไม่มีภาระที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 59.10 รายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 25,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.06 และรายได้มากกว่า 35,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.06 เช่นกัน รายจ่ายต่อเดือนส่วนใหญ่รายจ่ายมากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 35.6 ข้อมูลด้านหนี้สิน ส่วนใหญ่บุคลากรใน กอ.รมน. มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 70.62 ส่วนบุคลากรที่ไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 29.37 ประเภทของหนี้สินส่วนใหญ่เป็นหนี้เพื่อที่อยู่อาศัย คิดเป็นร้อยละ 44.06 รองลงมาเป็นหนี้เพื่อใช้จ่ายส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 32.81 (ซึ่งตอบได้

มากกว่าหนึ่งประเภท) เหตุจูงใจในการก่อหนี้ส่วนใหญ่ เนื่องจากต้องการมีให้ทัดเทียมกับสังคม คิดเป็นร้อยละ 46.25 รองลงมาต้องการสร้างความมั่นคงให้กับตนเอง คิดเป็นร้อยละ 36.56 (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ส่วนใหญ่ใช้แหล่งสินเชื่อธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 47.19 รองลงมาแหล่งสินเชื่อสหกรณ์ออมทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 40.00 (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับภาวะหนี้สิน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ประเภทของบุคลากร เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา สถานภาพ ผู้ที่อยู่ในความอุปการะ ที่อยู่อาศัย รายได้ของบุคลากร กอ.รมน. (ส่วนกลาง) ไม่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหนี้สิน แต่ปัจจัยส่วนบุคคลในเรื่องรายจ่ายของบุคลากร กอ.รมน. (ส่วนกลาง) มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สิน

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาการตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการ ที่บ่งบอกถึงพฤติกรรมการเลียนแบบมีผลต่อภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. (ส่วนกลาง) ในภาพรวมพบว่า การตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการ กลุ่มตัวอย่างตัดสินใจในการบริโภคนสินค้าและบริการอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.66 คิดเป็นร้อยละ 73.20 และการตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการที่มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สิน ได้แก่ การตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการเป็นเพราะอยู่ในช่วงลดราคา และมีของแถมฟรี การตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการเป็นเพราะได้รับอิทธิพลมาจากสื่อต่าง ๆ หรือปากต่อปาก การตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการเป็นเพราะรู้สึกชื่นชอบและอยากทดลองใช้สินค้าและบริการนั้น เพื่อเป็นผู้นำในด้านเทคโนโลยี และไม่ตกยุค การตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการที่มีแบรนด์เนม เป็นเพราะของดีมีคุณภาพที่ได้รับความนิยม จึงทำให้ดูดี และเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือผู้พบเห็น และการตัดสินใจบริโภคนสินค้าและบริการเนื่องจากอดีตไม่เคยมี โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคที่วัฒนธรรมกับการบริโภคนเป็นปัจจัยชี้้นำให้บุคคลดำเนินชีวิตตามค่านิยมทางวัตถุ ทำให้พฤติกรรมการบริโภคนของบุคคลเป็นไปตามค่านิยมของบุคคลส่วนใหญ่ โดยไม่รู้จกยังคิด สอดคล้องกับทฤษฎีรายได้สัมพัทธ์ (Relative Income Theory) ของ Duesenbury ซึ่งกล่าวถึงพฤติกรรมการบริโภคนของบุคคลว่ามีได้ขึ้นอยู่กับรายได้ที่ตนเองได้รับ แต่ขึ้นอยู่กับรายได้เปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง และเปรียบเทียบกับความเป็นอยู่ของตนเองในอดีต โดยเฉพาะในช่วงที่เคยอยู่ดีกินดีมาก่อน

ส่วนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ว่าบุคคลมีเหตุมีผลตามข้อสมมติหรือไม่

คำถามที่ 1 ถ้าโยนเหรียญให้ทายว่า ออกหัวหรือก้อย

สถานการณ์ที่ 1 ก. ได้รับเงินแน่ ๆ 1,000 บาท โดยไม่ต้องทาย

(มีผู้เลือก คิดเป็นร้อยละ 78.7)

ข. โยนเหรียญ ถ้าออกหัวได้รับเงิน 2,000 บาท ถ้าออกก้อยไม่ได้รับเงินเลย
(มีผู้เลือก คิดเป็นร้อยละ 13.1)

ค. ทางเลือก ก, ข ไม่แตกต่างกัน เลือกอันไหนก็ได้
(มีผู้เลือก คิดเป็นร้อยละ 8.1)

สถานการณ์ที่ 2 ก. เสียเงินแน่ ๆ 1,000 บาท โดยไม่ต้องทาย
(มีผู้เลือก คิดเป็นร้อยละ 11.9)

ข. โยนเหรียญ ถ้าออกหัวเสียเงิน 2,000 บาท ถ้าออกก้อยไม่เสียเงินเลย
(มีผู้เลือก คิดเป็นร้อยละ 73.1)

ค. ทางเลือก ก, ข ไม่แตกต่างกัน เลือกอันไหนก็ได้
(มีผู้เลือก คิดเป็นร้อยละ 15.0)

จากการศึกษาพบว่า ในสถานการณ์ที่ 1 ผู้ตอบส่วนใหญ่ ร้อยละ 78.7 มีพฤติกรรมกรากหลีกเลี่ยงความเสี่ยง (Risk Aversion) จึงเลือก ข้อ ก มากที่สุด แต่เมื่อเปลี่ยนกรอบนำเสนอในสถานการณ์ที่ 2 ผู้ตอบส่วนใหญ่มีพฤติกรรมรักที่จะเสี่ยง (Risk Loving) คือ เลือก ข้อ ข ซึ่งหากใช้หลักของ Expected Value มาอธิบาย พบว่าสถานการณ์ที่ 1 (ทางเลือก ก และ ข) และสถานการณ์ที่ 2 (ทางเลือก ก และ ข) ให้ผลลัพธ์ไม่แตกต่างกัน โดยได้รับเงิน 1,000 บาท และเสียเงิน 1,000 บาท เท่ากันตามหลัก Expected Value เพราะโอกาสที่เหรียญจะออกด้านหัวและด้านก้อยจะเท่ากัน คือ 50:50 (ตามหลักความน่าจะเป็น) จึงทำให้ผลการตอบแทนที่ได้จากสถานการณ์ที่ 1 (ทางเลือก ก และ ข) และสถานการณ์ที่ 2 (ทางเลือก ก และ ข) ไม่แตกต่างกัน ส่งผลให้ในเชิงอรรถประโยชน์ที่ผู้เลือกจะได้รับไม่แตกต่างกัน ตามทฤษฎี Expected Utility ซึ่งตามหลักการทางเศรษฐศาสตร์ การอธิบายพฤติกรรมตัดสินใจของบุคคลที่มีต่อความไม่แน่นอนตามทฤษฎีอรรถประโยชน์ที่คาดหวัง (EUT) นั้น มีแนวคิดว่าคุณคนเป็นผู้ที่มีเหตุผล จึงพยายามเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดในสภาวะที่ข้อจำกัดที่ตนเองเผชิญอยู่ ดังนั้น การตัดสินใจของบุคคลโดยทั่วไปอยู่ภายใต้ข้อสมมติของการเป็นผู้หลีกเลี่ยงความเสี่ยง (Risk Aversion) แต่ผลการศึกษานี้ พบว่าบุคคลโดยทั่วไปไม่มีพฤติกรรมตามข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ เนื่องจากผลการทดสอบนั้น แสดงให้เห็นว่า

1. บุคคลจะมีพฤติกรรมหลีกเลี่ยงความเสี่ยงเฉพาะเมื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่จะได้รับ (Gains)

2. บุคคลจะมีพฤติกรรมรักความเสี่ยง (Risk Loving) หรือยอมที่จะเสี่ยงเพื่อหลีกเลี่ยงความสูญเสีย (Loss Aversion) เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่จะสูญเสีย (Losses)

หากผลการศึกษาที่เป็นไปตามข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ว่าบุคคลทั่วไปไม่มีเหตุผล ตามแนวคิดของ Expected Utility Theory อรรถประโยชน์ที่คาดหวังนั้น จะต้องเลือกข้อ c_1 , c_2 ซึ่งเป็น

ทางเลือกที่บ่งบอกว่าทางเลือก ก และ ข ไม่แตกต่างกัน เลือกข้อไหนก็ได้ ซึ่งจากผลการศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 320 คน เลือก ข้อ c_1 , c_2 จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6.87 เมื่อพิจารณาถึงเหตุผลของการเลือก ข้อ c_1 , c_2 จากผู้ตอบแบบสอบถามให้เหตุผลแตกต่างกัน เช่น 1) เลือกเพราะโอกาสที่ได้และเสียไม่แตกต่างกัน คือ ได้รับเงิน 1,000 บาท และเสียเงิน 1,000 บาท 2) เลือกเพราะว่าการโยนเหรียญเป็นการเสี่ยงทาย จึงไม่ชอบการเสี่ยง 3) เนื่องจากข้ออื่นมีเหตุผลอื่นแอบแฝง จึงเลี่ยงการตอบมาข้อ ข้อ c_1 , c_2 ดีกว่า 4) เป็นเรื่องของการพนัน จึงไม่ชอบ 5) ไม่ชอบคิดอะไรมาก และ 6) ไม่มีเหตุผล เลือกเพราะอยากเลือก เป็นต้น จากเหตุผลดังกล่าว จึงพิจารณาได้ว่าบุคคลที่เลือก ข้อ c_1 , c_2 นั้น ยังไม่ได้้นำเหตุผลทาง Expected Value มาใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกสถานการณ์ นอกจากนี้ บุคลากรใน กอ.รมน. ส่วนใหญ่ เลือกที่จะตอบในสถานการณ์ที่ 1 ข้อ ก คิดเป็นร้อยละ 78.7 และข้อ ข ในสถานการณ์ที่ 2 คิดเป็นร้อยละ 73.1 ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้อง Prospect Theory

คำถามที่ 2 ถ้ามีโอกาสเลือกสลากกินแบ่งรัฐบาล 2 ใบ ที่มีรางวัล ท่านชอบรางวัลใดมากที่สุด (ได้มาฟรี)

A รางวัลเลขท้าย 2 ตัว จำนวน 1 ใบ รางวัลละ 1,000 บาท โอกาสถูก 99 %

B รางวัลที่ 2 จำนวน 1 ใบ รางวัลละ 100,000 บาท โอกาสถูก 0.01% โอกาสที่ไม่ถูก 99.99% ท่านจะเลือกรางวัลใด

ผลการศึกษา ชอบรางวัล A คิดเป็นร้อยละ 65.9

ชอบรางวัล B คิดเป็นร้อยละ 34.1

หากขายรางวัลที่ตัวเองชอบ ผลการศึกษพบว่า

ชอบรางวัล A ขายรางวัล A มากกว่า รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 55.4

ขายรางวัล A น้อยกว่า รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 15.2

ขายรางวัล A เท่ากับ รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 15.6

ไม่ขายรางวัล A และรางวัล B คิดเป็นร้อยละ 13.7

ชอบรางวัล B ขายรางวัล B มากกว่ารางวัล A คิดเป็นร้อยละ 64.2

ขายรางวัล B น้อยกว่า รางวัล A คิดเป็นร้อยละ 15.6

ขายรางวัล B เท่ากับ รางวัล A คิดเป็นร้อยละ 7.3

ไม่ขายรางวัล B เท่ากับรางวัล A คิดเป็นร้อยละ 12.8

ตามข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์สายหลัก ถ้าชอบ A มากกว่า B และชอบ B มากกว่า C ต้องชอบ A มากกว่า C ด้วย บุคลากรใน กอ.รมน.

จากผลการทดสอบในคำถามที่ 2 พบว่าถ้าบุคคลชอบรางวัล A มากกว่ารางวัล B จะต้องขายรางวัล A มากกว่ารางวัล B ผลการทดสอบพบว่า บุคลากรใน กอ.รมน. ชอบรางวัล A คิดเป็น

ร้อยละ 65.9 ชอบรางวัล B คิดเป็นร้อยละ 34.1 และขายรางวัล A มากกว่า รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 55.4 ขายรางวัล A น้อยกว่ารางวัล B คิดเป็นร้อยละ 15.2 ขายรางวัล A เท่ากับ รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 15.6 และไม่ขายรางวัล A และรางวัล B คิดเป็นร้อยละ 13.7

หากพิจารณาทฤษฎีอรรถประโยชน์คาดหวัง (EUT) นั้น อธิบายว่าบุคคลโดยทั่วไปจะต้องเป็นบุคคลที่มีความคงเส้นคงวา (Consistency) และความพอใจถ่ายทอดได้ (Transitivity) กล่าวคือ ถ้าเขามีความพอใจสินค้าและบริการจำนวนหนึ่งระดับของความพอใจนั้นจะไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ขัดแย้งกัน ไม่ว่าจะเปรียบเทียบด้วยจำนวนใดทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น หาก A ให้ความพอใจมากกว่า B และ B ให้ความพอใจมากกว่า C แล้ว เมื่อเปรียบเทียบระหว่าง A กับ C ผู้บริโภคจะต้องเลือก A ซึ่งให้ความพอใจมากกว่า C ด้วย เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษาพบว่าบุคลากรใน กอ.รมน. ชอบรางวัล A มากกว่ารางวัล B เขาพอใจที่จะขายขายรางวัล A มากกว่า รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 55.4 ซึ่งเป็นไปตามข้อสมมติเกี่ยวกับความคงเส้นคงวา แต่ยังมีบุคลากรใน กอ.รมน. ที่ชอบรางวัล A มากกว่ารางวัล B ที่ขายรางวัล A น้อยกว่า รางวัล B คิดเป็นร้อยละ 15.2 ขายรางวัล A และรางวัล B เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 15.6 และไม่ขายรางวัล A และรางวัล B คิดเป็นร้อยละ 13.7 ถ้ารวมค่าร้อยละของรางวัล ทั้งขายรางวัล A น้อยกว่า รางวัล B ขายรางวัล A เท่ากับ รางวัล B และไม่ขายรางวัล A และรางวัล B รวมแล้วคิดเป็นร้อยละ 44.5 ซึ่งนับว่ามีจำนวนใกล้เคียงกับผู้ชอบรางวัล A มากกว่ารางวัล B แล้วขายรางวัล A มากกว่ารางวัล B ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าบุคคลทั่วไปยังไม่มีความคงเส้นคงวาแต่กลับมี Preference Reversal นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่า บุคลากรใน กอ.รมน. ที่ชอบชอบรางวัล B มากกว่าชอบรางวัล A แล้วขายรางวัล B มากกว่ารางวัล A คิดเป็นร้อยละ 64.2 ตามข้อสมมติความคงเส้นคงวา แต่ผลการศึกษาบุคลากรใน กอ.รมน. ส่วนหนึ่งพบว่า ถ้าชอบรางวัล B มากกว่าชอบรางวัล A จะขายรางวัล B น้อยกว่า รางวัล A คิดเป็นร้อยละ 15.6 ขายรางวัล B เท่ากับรางวัล A คิดเป็น ร้อยละ 7.3 และไม่ขายรางวัล B และรางวัล A คิดเป็นร้อยละ 12.8 ซึ่งผลรวมร้อยละทั้ง 3 กรณีคิดเป็นร้อยละ 35.7 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าบุคลากรใน กอ.รมน. ยังมีการตัดสินใจไม่เป็นไปตามข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่ามนุษย์มีความคงเส้นคงวา แต่กลับมี Preference Reversal เช่นเดียวกัน

โดยสรุปแล้ว การศึกษาภาวะหนี้สินของของบุคลากรใน กอ.รมน. ในประเด็นต่าง ๆ พบว่า จากกลุ่มตัวอย่างบุคลากรใน กอ.รมน. 320 ตัวอย่าง ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สิน แต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ รายจ่าย มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. นอกจากนี้ การศึกษานี้ยังพบว่า พฤติกรรมการเลียนแบบในการบริโภคโดยปัจจัยต่าง ๆ เช่น การบริโภคสินค้าและบริการได้รับอิทธิพลมาจากสื่อต่าง ๆ รวมทั้งต้องการดูแลและเป็นที่ยอมรับในสังคม เป็นต้น มีความสัมพันธ์กับภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. และที่สำคัญผล

การทดสอบความมีเหตุผลและความคงเส้นคงวาซึ่งเป็นข้อสมมติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ที่เสนอโดยแนวคิดเศรษฐศาสตร์สายหลักนั้น พบว่า มนุษย์ไม่ได้มีความเป็นเหตุเป็นผลและไม่มี ความคงเส้นคงวาตามที่เศรษฐศาสตร์สายหลักตั้งข้อสมมติ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์สายหลักนั้น กำหนดให้มนุษย์มีเหตุผล (Rational) มีความพึงพอใจที่คงที่ไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง (Fixed Preference) สามารถตัดสินใจได้เองโดด ๆ โดยไม่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม แต่จากการศึกษาในส่วนของ ความสัมพันธ์ของภาวะหนี้สินของกลุ่มตัวอย่างบุคลากรใน กอ.รมน. กับพฤติกรรมการเลียนแบบ พบว่า มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างไม่น้อยที่การตัดสินใจบริโภคสินค้าและบริการ ได้รับอิทธิพลจาก สิ่งแวดล้อม ประกอบกับต้องการให้ตนดูดีและเป็นที่ยอมรับในสังคม ไม่ได้ตัดสินใจเองโดด ๆ โดยไม่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับภาวะหนี้สินของบุคลากรในกองอำนวยการรักษาความมั่นคง ภายในราชอาณาจักร (ส่วนกลาง) ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จากการศึกษาด้านสถานะส่วนบุคคลของบุคลากร พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของ บุคลากรใน กอ.รมน. ได้แก่ ประเภทบุคลากร เพศ อายุ อายุราชการ สถานภาพ ระดับการศึกษา ที่อยู่อาศัย ผู้ที่อยู่ในความอุปการะ เป็นปัจจัยที่ไม่ส่งผลต่อภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. สำหรับปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีด้านรายจ่ายมีความสัมพันธ์ต่อภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. ดังนั้น ในการแก้ไขปัญหาภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. อาจต้องให้ความสำคัญกับปัจจัย ทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าปัจจัยส่วนบุคคล การศึกษานี้ขอเสนอแนะว่า ผู้บังคับบัญชาควรให้ คำแนะนำผู้ใต้บังคับบัญชาให้เข้าใจถึงการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ประกอบอาชีพเสริมที่สุจริตและถูกกฎหมายเพื่อเพิ่มรายได้ นอกจากนี้ ควรมีการจัดให้ความรู้ เกี่ยวกับการออมให้แก่บุคลากรที่กำลังปฏิบัติงาน

2. จากการศึกษาทางด้านการมีเหตุมีผลของบุคลากรใน กอ.รมน. ตามข้อสมมติที่ กำหนดในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สายหลักนั้น ผลการศึกษาพบว่า คนไม่มีเหตุมีผลตามที่ข้อสมมติทาง ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ได้กล่าวไว้ ดังนั้น การพิจารณาเรื่องภาวะหนี้สินของบุคลากรใน กอ.รมน. ต้อง คำนึงถึงหลักจิตวิทยาซึ่งบุคคลโดยทั่วไปแล้วมีเหตุมีผลไม่เหมือนกัน และไม่ได้มีเหตุผลทาง เศรษฐศาสตร์มากนัก มักใช้อารมณ์และความรู้สึกในการตัดสินใจ มีการตัดสินใจเข้าข้างตนเอง ขาด การควบคุม หักห้ามใจตนประกอบกับพฤติกรรมของผู้อื่นมีอิทธิพลสำคัญต่อตัวเรา ผู้คนมักทำ หลายสิ่งหลายอย่างโดยมองจากผู้อื่น หรือทำเลียนแบบผู้อื่น ดังนั้น หากต้องการให้ผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้ที่มิระเบียบวินัยในการใช้จ่าย ไม่ก่อหนี้สินเกินตัว รวมทั้งหารายได้เลี้ยงชีพอย่างสุจริตและถูก

กฎหมายแล้ว ผู้บังคับบัญชาควรจะต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ของการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ตามสมควรแก่อัตภาพ ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย และไม่ก่อกวนเกินตัว ทั้งนี้ การกระทำดังกล่าวอาจส่งผลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติตาม

5.3 ข้อจำกัดของการศึกษาและแนวทางการศึกษาในอนาคต

การศึกษานี้ยังมีข้อจำกัดบางประการ ผู้ที่สนใจทำการศึกษาต่ออาจศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้เป็นการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามและนำผลจากแบบสอบถามมาวิเคราะห์ ส่งผลให้ไม่สามารถวิเคราะห์ในเชิงลึกในประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะหนี้สิน การศึกษาภาวะหนี้สินของบุคลากรในกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (ส่วนกลาง) ในครั้งต่อไปอาจศึกษาโดยลดจำนวนกลุ่มตัวอย่างลงแต่ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงเหตุผลที่มาที่ไปในการก่อหนี้ของบุคลากรใน กอ.รมน. ตามประเภทของการก่อหนี้ เช่น การก่อหนี้เพื่อซื้อที่อยู่อาศัย การก่อหนี้เพื่อการบริโภค และการก่อหนี้เพื่อซื้อสินค้าคงทน เป็นต้น

2. การทดสอบความมีเหตุผลในทางเศรษฐศาสตร์ในการศึกษาในครั้งนี้ ต้องการทดสอบความมีเหตุผลและความคงเส้นคงวาในเบื้องต้นว่าสอดคล้องกับข้อสมมติของเศรษฐศาสตร์สายหลักหรือไม่ การศึกษาในอนาคตอาจศึกษาในเชิงลึกถึงกระบวนการในการตัดสินใจว่าเหตุใดมนุษย์จึงตัดสินใจไม่สอดคล้องตามที่เศรษฐศาสตร์สายหลักตั้งข้อสมมติผ่านการทดสอบด้วยแบบสอบถามร่วมกับ functional Magnetic Resonance Imaging (fMRI) เพื่อศึกษาการทำงานของสมองในส่วนสัญชาตญาณและการทำงานของสมองในส่วนของการวิเคราะห์ความมีเหตุผล รวมทั้งนำแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์เชิงพฤติกรรม และการทดลองในระบบปิด (Closed Experiment) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ให้มากยิ่งขึ้นแทนที่จะจินตนาการหรือสมมติเอาเองว่ามนุษย์เป็นแบบนั้นแบบนี้ โดยไม่ได้มีการทดสอบหรือหลักฐานเชิงประจักษ์มาสนับสนุน